

**ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE**

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-569/2023. számú ügyben

A Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthonban
nevelkedő gyermekek körülményeivel és az intézmény működésével
összefüggésben

Előadók:

- *dr. Györffy Zsuzsanna*
- *dr. Bene Beáta*
- *dr. Filip Ildikó*

Érintett szerv: Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon, Fonyód

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-569/2023. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

A Hivatalomhoz érkezett panaszbeadvány a Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon (a továbbiakban: Intézmény) 8640 Fonyód-Alsóbélatelep, Báthory utca 14. szám alatti székhelyén és telephelyein tapasztalt személyi, szakmai és működésbeli hiányosságokra, problémákra hívta fel a figyelmemet.

A panaszbeadvány szerint az Intézmény székhelyén és telephelyein folyamatos a gyermekbántalmazás: az egyik férfi gyerekfelügyelő rendszeresen veri a gondozásában lévő gyermekeket; a nevelők és gyermekfelügyelők – vélhetően a bizalom elnyeréséért – alkoholt, cigarettát vásárolnak a gyermekeknek.

Míndezeken túlmenően a panaszos állítása szerint az intézményi megbeszéléseken, szakellátói értekezleteken részt vesznek olyan személyek, akik az intézménnyel nem állnak jogviszonyban.

Tekintettel arra, hogy a panaszbeadványban jelzettek alapján felmerült az érintett gyermekek gondoskodáshoz és védelemhez való jogával összefüggő visszásság gyanúja, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam. A kialakult helyzet, illetve a körülmények megismerése, az eredményes, illetve megalapozott ombudsmani vizsgálat érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdés d) pontja alapján előre be nem jelentett helyszíni vizsgálatot rendeltem el.

A Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon 12 telephelyen működik. Az előre be nem jelentett helyszíni vizsgálat az Intézmény 8640 Fonyód-Alsóbélatelep, Báthory utca 14. szám alatti székhelyintézményben (a továbbiakban: Gyermekotthon) történt, az Intézmény további telephelyeire a vizsgálat nem terjedt ki.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- a jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: *„Magyarország független demokratikus jogállam.”* (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés);
- az oktatáshoz való jog: *„Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”* (Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés);
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”* (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés);
- a testi és lelki egészséghez való jog: *„Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”* (Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés).

Az alkalmazott jogszabályok

- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Egyezmény);

- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.);
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.);
- a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013. (X. 24.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Kr.);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet);
- a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet (a továbbiakban: EMMI rendelet).

A vizsgálat előzménye

A jelen vizsgálatot megelőzően hivatalom OPCAT NMM Főosztályának munkatársaival 2021. február 18-án tettem látogatást a Gyermekotthonban. A látogatásról készült AJB-1463/2021. számú jelentésben a Gyermekotthon fenntartóját a tárgyi feltételek javítására kértem. Az intézmény vezetőjénél kezdeményeztem a szakmai létszámminimum és a képesítési előírások jogszabálynak megfelelő biztosítását, továbbá a kortársbántalmazás megakadályozását. Javasoltam továbbá a gondozott gyermekek engedély nélküli eltávozásainak csökkentését, a dohányzásról leszoktató programok szervezését, azokon a gyermekek minél nagyobb számban való részvételének biztosítását. Végül arra kértem az intézmény vezetőjét gondoskodjon arról, hogy az étlapok pontosabb tájékoztatást nyújtsanak. A jelentésben feltárt hiányosságok kiküszöbölése érdekében a fenntartó és az intézmény vezetője intézkedési tervet dolgozott ki.

A megállapított tényállás

1. A helyszíni vizsgálat

A Gyermekotthonban **2023. március 6-án** munkatársaim¹ előre be nem jelentett helyszíni vizsgálatot tartottak, és a helyszínen írásbeli adatszolgáltatást, illetve tájékoztatást kértek. A vizsgálatra érkező munkatársaimat a Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon megbízott intézményvezetője és helyettese fogadta.

1.1 A helyszíni vizsgálat során kapott általános tájékoztatás

Az intézményvezető korábban igazgatóhelyettesként, 2020 júniusa és októbere között igazgatóként dolgozott az Intézményben, ekkor felmondott, 2022 szeptemberétől a fenntartó kérésére ismét vezetői feladatokat lát el. Tudomása szerint 2019 óta 7 vezetője volt az Intézménynek. Visszatérését követően próbálja a szakdolgozói munkaköröket betölteni, a fluktuációt csökkenteni. Elmondása szerint a szakdolgozói álláshelyekre többen jelentkeznek, így ki tudja szűrni a feladatellátásra alkalmatlanokat. Véleménye szerint jó lenne, ha a feladatra jelentkezőket pszichológus tesztelné. A Gyermekotthonban már csak 2 státusz vár betöltésre. Sikerült férfi pszichológust is alkalmaznia, akihez szívesen mennek a gyermekek, edzéseket is tart nekik.

Az intézményvezető elmondása szerint 2022 szeptembere óta a vizsgált Gyermekotthonban csökkent a kortársbántalmazás. Két esetben szakdolgozóval szemben

¹ A vizsgálatban két jogász és egy pedagógus-jogász végzettségű munkatárs vett részt.

indult belső vizsgálat. Az egyik ügyben 2022. elején egy gyermekfelügyelő állítólag meglökte az egyik gondozott gyermeket, és ököllel megütötte a fejét. Az intézményvezető az eset kapcsán minden gyermeket és felnőttet meghallgatott, a jelen vizsgálat időpontjáig úgy tűnik, hogy a bántalmazás nem történt meg. A másik esetben a szakdolgozó fellökte a gyermeket, melynek következtében a gyermekvédelmi gyám az ügyben feljelentést tett, a munkatárs időközben felmondott.

Gyámi feladatokat két gyermekvédelmi gyám lát el a Gyermekotthonban, az egyikkel nagyon jó a kapcsolatuk, a másikkal a kommunikáció javítása érdekében a fenntartó képviselőjének és a gyámi szolgálat vezetőjének részvételével megbeszélést tartottak. A gyermekvédelmi gyámok havonta többször keresik fel a gyámolt gyermekeket, telefonon elérhetők, a gyermekjogi képviselővel is jó kapcsolatot ápolnak.

2019-ig a Gyermekotthonnak volt főzőkonyhája, ezt követően a csoportokban a gyermekfelügyelők főznek, az étlap egységes valamennyi csoportban. 2023 januárja óta naponta 1500 Ft-ot fordíthatnak a gyermekek ötszöri étkeztetésére. Az iskolások az oktatási intézményben ugyan kapnak ebédet, de a csoportokban ebédet is főznek, aki éhesen érkezik, meleg ételt kap. Egy áruháztól csütörtökön és pénteken rendszeresen kapnak pékárut.

Problémát jelent, hogy Fonyódon egy általános iskola működik, ahol nem szívesen fogadják a szakellátásban nevelkedő gyermekeket. Ugyanakkor csak egy gondozott gyermek tanul egyéni munkarendben.

A gyermekeket a fonyódi házi gyermekorvos látja el, az utógondozásban részesülő fiatal felnőttek pedig átjelentkeznek a felnőtt háziorvoshoz. A fogorvosi ellátásra egy fonyódi fogorvossal kötöttek szerződést. A pszichiátriai kezelésre szorulókat a marcali kórházba viszik, a tervek között szerepel, hogy a Heim Pál Kórház egyik pszichiátere megbízási szerződéssel lássa el a feladatot. A lányokat a Somogy Megyei Kaposi Mór Oktatókórház Gyermek nőgyógyászati szakambulanciája látja el, ha együtt mennek, sokkal könnyebben megnyílnak a nőgyógyász előtt, nyiltabban beszélnek a szexualitásról, tesznek fel kérdéseket.

Az egyik egészségügyi végzettséggel is rendelkező gyermekfelügyelő félállásban kíséri figyelemmel, hogy a rendszeres kezelésre szoruló gyermekeket mikor kell vizsgálatra vinni, illetve kiváltja a gyógyszereket, gondoskodik arról, hogy azok a csoportokba felkerüljenek, ahol a gyógyszereket zárt szekrényben tárolják. Számon tartja azt is, hogy mikor kell szűrővizsgálatra vinni gyermekeket, beszélget velük a szexualitásról is. Elmondása szerint a lányokat nehéz meggyőzni a hormonális fogamzásgátló szerek szedésének előnyéről, ugyanakkor, ha teherbe esnek, nem szívesen vetetik el a magzatot, inkább nagyon fiatalon megszülik a gyermeket. A Gyermekotthon kérésre a fiúknak beszerzi az óvszereket. A helyszíni vizsgálat idején a Gyermekotthon gondozottjai között egy a közelmúltban a Gyermekotthonba helyezett 15 éves lány volt várandós.

A Gyermekotthonban szinte minden gyermek dohányzik, az alkohol és a drogfogyasztás azonban nem jellemző.

1.2. A helyszíni bejárás tapasztalatai

A Gyermekotthon 48 férőhelyes, 10 férőhelyen az utógondozásukat kérő fiatalok maradhatnak 24 éves korukig. A Gyermekotthonban 1 átlagos szükségletű, 1 különleges szükségletű, valamint 2 speciális és kettős szükségletű gyermekeket ellátó csoport működik. A helyszíni vizsgálat idején az egyik speciális csoport helyiségeinek átalakítása zajlott. A többi csoport lakrészének festése, felújítása, a karbantartási munkálatok folyamatosak. A fürdőszobákat felújították, mindenhol tisztaság volt, minden csoportnak van mosógépe. A helyiségek szépen díszítettek, barátságosak, a gyermekek a lakószobáikat saját ízlésük szerint dekorálják. A csoportok közös konyhája, nappalija megfelelő méretű, mindegyikhez tartozik nevelői szoba. 2022 Karácsonyára minden csoport új nagyképernyős televíziót kapott. Kapcsolattartásra az utógondozó otthon egyik – nem lakott – szobájában van lehetőség.

Tekintettel arra, hogy a gondozotti létszám nem teljes, több gyermek egyedül lakhat egy szobában. Amikor a gyermekek nincsenek otthon, a szobákat kulcsra zárják, noha a kapott információ szerint az egymás közötti lopások nem jellemzőek. A hűtőszekrények és az éléskamrák a látogatás idején feltöltöttek voltak.

A Gyermekotthon nagyméretű telken helyezkedik el, de a közvetlen Balaton parti vízkapcsolat az elmúlt évben megszűnt. A székhelyintézmény területén kapott helyet a teljes intézmény – 12 telephely – gazdasági irodája és itt intézik a munkaügyeket is. A Gyermekotthonnak van focipályája, tornaterme, kondicionáló terme, alkotószobája. A kertrendezés folyamatos, tervezik a kerti bútorok felújítását is.

1.3. A helyszíni készített interjúk összegzése

A vizsgálat idején a gyermekek többsége iskolában tartózkodott, így *hat gyermekkel* és a Gyermekotthon négy *munkatársával* készült interjú.

A meghallgatott gyermekek jól érzik magukat a Gyermekotthonban, úgy érzik, bizalommal fordulhatnak nevelőikhez, segítséget kapnak problémáik megoldásához, és bármikor tudnak az intézményvezetőhöz is fordulni. A gyermekek szerint jó a kapcsolatuk a gyermekvédelmi gyámokkal. Ismerik a gyermekjogi képviselőt, de a többségük nem tudta, hogy mit is csinál.

A gyermekek *kortárs bántalmazásról* nem számoltak be, kisebb-nagyobb konfliktusokat, verekedéseket említettek, amelyeket „civakodásként” értékelték. Előfordul, hogy a nagyobbak fegyelmezik a kisebbeket. Elmondásuk szerint a nevelők segítenek a konfliktusok kezelésében, igyekeznek a megbeszélés felé terelni őket. A nevelők véleménye szerint sem jellemző a kortársbántalmazás az intézményben.

Nevelő általi bántalmazásról egy gyermek számolt be. Elmondása szerint a nevelő többször, több alkalommal megütötte (megrúgta, megpofozta). A bántalmazást jelezte a gyermekvédelmi gyámnak, a nevelőknek és a gyermekjogi képviselőnek is, akik az intézményvezetőhöz fordultak. Emlékei szerint volt egy megbeszélés, ahol őt is meghallgatták. *A nevelő már nem dolgozik a Gyermekotthonban, neki pedig pszichológushoz kell járnia.*

A többi gyermek és nevelő nem tapasztalt bántalmazást, egy nevelő elbocsájtásáról hallottak, de az eset körülményeivel kapcsolatos információik hiányosak, sokszor egymásnak ellentmondóak voltak. A többség nem tartja valószínűnek, hogy a bántalmazás valóban megtörtént. Többen pedig határozottan állítják, hogy nem tapasztaltak semmilyen bántalmazást, és nem is hallottak semmiről.

Egy gyermek jelezte, hogy neki az egyik nevelővel van konfliktusa, és ezt jelezni fogja az intézményvezető felé.

A gyermekek *tankötelezettségének* teljesítése nehézkes, az iskolai konfliktusok, verekedések miatt több gyermeket eltanácsoltak az iskolából, jelenleg iskolát keresnek számukra, vagy várják, hogy kezdhessen az új iskolában.

A családdal való *kapcsolattartás* sokféleképpen alakul: van, aki csak telefonon beszél családtagjaival, sok gyermek egyáltalán nem tartja a kapcsolatot a családjával, de van olyan gyermek is, aki haza szokott látogatni a szüleihez. A Gyermekotthon területén is van lehetőség a kapcsolattartásra.

Az intézményben van *szexuális felvilágosítás*, a lányok részére biztosítanak fogamzásgátló tablettát. Erről a lehetőségről a megkérdezett lányok tudtak is. A vizsgálat idején a Gyermekotthonban lakók közül egy 15 éves lány gyermeket várt.

A gyerekek meséltek az intézményen kívül szervezett programokról (mozi, jégkorcsolyázás, kirándulás), a nevelők elmondása szerint ezeket a programokat a gyerekek nagyon szeretik, szívesen vesznek részt benne.

Valamennyi gyermek *dohányzik*, „csikkezik”, a cigarettavásárlásra ismeretlen embereket kérnek meg, vagy a családtagjaik veszik meg nekik. Egy gyermek arról számolt be, hogy volt olyan nevelő, aki cigarettával próbálta őt rávenni arra, hogy bejárjon az iskolába.

Minden csoport magára főz, a főzésben a gyermekek is részt vesznek, az étel nem mindig kedvükre való, de többnyire elégedettek, és bőségesnek érzik az adagokat.

A zsebpénzét minden gyermek maga osztja be és használja fel.

2. Az intézményi dokumentumok elemzése

2.1. Alapító okirat

A 2023. március 7-én kelt módosított Alapító Okirat szerint a Gyermekotthon irányító szerve a Belügyminisztérium, fenntartója és középírányító szerve a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. Alaptevékenysége a gyermekvédelmi szakellátás keretében otthont nyújtó ellátás, különleges és speciális ellátás, ideiglenes gondozás és utógondozói ellátás biztosítása. Továbbá mód van az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt gyermekének a befogadására, külső férőhelyek működtetésére, üdülési szálláshely-szolgáltatás és étkezés végzésére is. A gyámhatóság által elrendelt utógondozás biztosítása is feladata az intézménynek. A Gyermekotthon ideiglenes gondozást biztosít azon gyermekek számára, akik lakóhelyükről önkényesen távoztak el, így felügyelet és ellátás nélkül maradtak. Illetékességi területe Budapest és Somogy vármegye.

2.1. Gyámhatósági ellenőrzés

Az intézményvezető tudomása szerint a Gyermekotthonban 2020 óta nem volt gyámhatósági ellenőrzés.

2.2. Fenntartói ellenőrzés

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Somogy Vármegyei Kirendeltségének 2023. március 20-án kelt, a Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon (székhely és telephely intézmények) szakmai munkájának fenntartói értékelése szerint a 2022. őszi személyi változásokat követően az adatszolgáltatások teljesítésében, a gyermekekkel való foglalkozásban, a szakmai munka színvonalában, a dolgozói kollektíva kialakításában egyaránt pozitív irányú változások tapasztalhatók.

2.3. Ügyészségi ellenőrzés

A Somogy Megyei Főügyészség a Gyermekotthon speciális csoportjaiban végzett törvényességi ellenőrzés során az étkeztetés tekintetében tárt fel jogszabálysértést, ezért 2022. augusztus 29-én indítványozta az NM. rendeletben foglaltak szerinti, egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelő étkeztetés biztosítását.

2.4. Létszámadatok, csoportbeosztás, kapcsolattartás

A helyszíni vizsgálat idején a 48 férőhelyes Gyermekotthonban 28 gyermek (8 lány és 20 fiú), továbbá 8 utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt volt elhelyezve, 2 ellátott a Nagykanizsai Javítóintézetben tartózkodott. Az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttek helyzetét jelen eljárásomban nem vizsgáltam.

Az 1. számú, átlagos szükségletű gyermekeket ellátó csoportban 12 gyermek (9 lány és 3 fiú) él. A 2. számú különleges csoportba helyezett 8 fiúgyermek közül egy átlagos

szükségletű, ő a testvére miatt van ebben a csoportban. A 3. számú, speciális csoportban élő 3 gyermek közül egy átlagos szükségletű. Ő az életkora miatt kérte ebbe a csoportba való áthelyezését, ugyanis 17 éves, az 1. számú csoportban pedig csak nála jóval fiatalabb gyermekek vannak. A 4. számú speciális csoport létszáma 3 fő, az egyikük kettős szükségletű.

A Gyermekotthonba családból 15 gyermek, másik gyermekotthonból/lakásotthonból 7 fő, befogadó otthonból 4 fő, nevelőszülőtől pedig 2 gyermek érkezett. 2017 óta 1 fő, 2018 óta 3 fő, 2020 óta 2 fő, 2021 óta 7 fő, 2022 óta 12 fő, 2023 óta pedig 3 fő nevelkedik itt.

A gyámhivatali határozatok szerint a gyermekek közül *kapcsolattartásra egyik gyermek sem mehet haza*, 27 fő a gondozási helyen, másik gyermekotthonban, vagy a nevelőszülői hálózat kapcsolattartó helyiségében találkozhat a hozzátartozóival. Egy gyermeknek nincs szabályozott kapcsolattartása.

2.5. Tankötelezettség teljesítése

A 28 gyermek közül 15 fő általános iskolás, 3 fő szakképző/szakiskolába, 3 fő technikumba jár, 1 fő egyéni munkarendben tanul, 4 már nem tanköteles korú gyermeknek nincs tanulói jogviszonya. A javítóintézeti nevelésre ítélt 2 fiú a Nagykanizsai Javítóintézettel áll tanulói jogviszonyban. Két 6. osztályos és egy 1. osztályos helyi általános iskolába járó gyermeknél magatartási problémák miatt iskolaváltás van folyamatban. A nem tanköteles korú gyermekek közül 7 fő tanul. Közülük az egyik a Nagykanizsai Javítóintézetben, 3 fő általános iskolában, 1 fő szakképző iskolában, 2 fő pedig gyógypedagógiai intézményben tanul.

2.6. Engedély nélküli távollétek

A helyszíni vizsgálat idején a Gyermekotthonban a javítóintézeti nevelésre ítélt kettő gyermeket leszámítva ténylegesen 26 gyermeket gondoznak. A 26 gyermek közül 8 fő (30,76 %) volt engedély nélkül távol. Közülük egy gyermek 2021. április 11-étől, egy másik pedig 2022. április 26-ától van szökésben, ő mindössze 1 napot tartózkodott a Gyermekotthonban. Egyikük sem tanköteles korú, de a 2022. április 26-ától szökésben lévő gyermek tanulói jogviszonya fennáll. 10 gyermek soha nem volt engedély nélkül távol, a többiek közül van, aki 1-2 napig nem megy vissza a gondozási helyére. A vizsgálat idején engedély nélkül 20 napot meghaladóan távollévő tanköteles korú gyermekek száma 3 fő volt.

2.7. A dolgozói létszámadatok, képzettség

A Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon (székhely- és telephelyintézmények) 2022. szeptember 1-jétől megbízott vezetője gyermekvédelmi szakvizsgával rendelkező óvodapedagógus, a helyettese általános szociális munkás, szociálpolitikus, mesterpedagógus. A főállású fejlesztőpedagógus fizika-biológia szakos tanár. A megbízott gyermekotthon-vezető gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző, 2022-től gyógypedagógia alapképzési tanulmányokat folytat. A gyermekvédelmi ügyintéző érettségizett, 2025. október 9-ig kell a gyermekvédelmi ügyintézői képesítést megszereznie. A gyermekotthonban 2022. október 1-je óta dolgozó pszichológiai tanácsadó okleveles szakpszichológus. A Gyermekotthon 2020. november 16-ától igény szerint, de heti maximum 10 órában megbízási szerződéssel klinikai szakpszichológus, igazságügyi szakpszichológus végzettségű munkatársat is foglalkoztat.

A 1. számú csoport nevelője szociálpedagógus végzettségű, a 4 gyermekfelügyelő közül ketten gyermekfelügyelő végzettségűek, 2 főnek a szakképzettség megszerzését előírta az intézmény. Ebben a csoportban dolgozik még egy gyógypedagógiai végzettségű gyermekvédelmi asszisztens is.

A 2. számú különleges csoport nevelője általános szociális munkás, az egyik gyermekfelügyelő dajka, a másik gyermekfelügyelőnek gyermek és ifjúságvédelmi felelős

végzettsége van. A két gyermekvédelmi asszisztens érettségizett pedagógiai és családsegítő munkatárs.

A 3. számú speciális csoport nevelője tanár végzettségű, 2 gyermekfelügyelő szakképzett, 2 fő pedig képzésre kötelezett. 1 képzésre kötelezett gyermekfelügyelő nem vett részt a speciális ellátásra felkészítő tanfolyamon.

A 4. számú speciális csoport nevelője tanár végzettségű. A csoportban 2 fő szakképzett gyermekfelügyelő és 1 fő szakképzett gyermekvédelmi asszisztens dolgozik. A nevelő kivételével mindannyian részt vettek a speciális ellátásra felkészítő tanfolyamon.

A csoportokban dolgozó 21 munkatárs közül 8 fő részt vett drogreprevenációs továbbképzésen. 1 munkatárs 1993 óta dolgozik az intézményben, 2003-2005 között hárman léptek be, 2015-2019 között 6 fő kezdte meg itt a munkáját. 2020-tól a helyszíni vizsgálat idejéig 11 fő lépett be. Az intézményvezető 2022 szeptember 1-jei megbízását követően a csoportokba 5 fő szakdolgozót vett fel. Összességében a 21 fő, a csoportokban dolgozó munkatársak 23,8%-ának a munkaviszonya 2022 szeptember után kezdődött.

2.8. Étlapok, étkeztetés

A rendelkezésekre bocsátott iratok alapján a Gyermekotthon vezetője több intézkedést is megfogalmazott a gyermekek étkeztetésének biztosításával összefüggésben. A 2023-ban kiadott 1. számú igazgatói utasítás az étlapokkal összefüggésben rögzíti, hogy azokat minden csoportban egy hónapra előre kell elkészíteni, a gyermek bevonásával, észszerű kívánságainak figyelembevételével. Az étlap összeállítása során törekedni kell az egészséges táplálkozás szabályait figyelembe véve a változatos étrend biztosítására. Továbbá az étlapokat jól látható helyre minden alkalommal ki kell függeszteni.

A szintén 2023-ban kiadott 4. számú utasítás szerint az étlapokat 1 hónapra előre a csoportban dolgozó nevelőnek vagy a feladattal megbízott gyerekefelügyelőnek el kell készíteni, ezenkívül meghatározza azt is, hogy az étlap készítésénél milyen további körülményeket kell figyelembe venni. Így hetente minimum 5 nap alkalmával a reggelinek tartalmaznia kell valamilyen tejterméket, naponta a pékárúnak egyszer magosnak, rozsosnak, teljes kiőrlésűnek vagy félbarnának kell lennie. A szendvics tartalmát részletezni kell az étlapon (pl: csirkemell felvágott, margarin, paprika, teljes kiőrlésű kenyér). A három főétkezés (reggeli, ebéd, vacsora) mindegyikének tartalmaznia kell állati eredetű fehérjét (hús, hal, tojás, tejtermékek). Minden nap legalább egyszer nyers gyümölcsnek vagy zöldségnek kell az étlapon szerepelnie, vacsorára pedig hetente minimum háromszor főtt ételt kell készíteni. Kéthetente legalább egyszer hal és egyszer belsőség legyen az ebéd vagy vacsora. Süteményt hetente minimum egyszer, maximum háromszor kaphatnak a gyerekek. Végül az utasítás hangsúlyozza, hogy az egymást követő kétszer tíz nap főétkezéseiben egy ételsor csak egy alkalommal fordulhat elő, ezzel is törekedve a változatosságra.

Az egymást követő 4 hét étlapja szerint a gyermekek számára napi ötszöri étkezés szerepel. A reggeli hétköznaponként jellemzően szendvicsből és a hozzáadott zöldségből, tojásételből, kalácsból vagy müzliből tevődik össze, ügyelve arra, hogy a kenyér ne csak fehér lisztből készüljön. Reggeli italként jellemző a tea, tej, ízesített tej, így tejes kávé is előfordult. A tízórai és az uzsonna főleg gyümölcs, vagy tejfeleség péksüteménnyel vagy kenyérral, de előfordult önmagában csokis nápolyi, keksz, illetve gyümölcsöt vagy tejfeleséget nem tartalmazó szendvics is.

Az ebéd levesből és főételből állt, kellő változatossággal, zöldséget és húst is tartalmazva. A vacsora hetente jellemzően háromnál több alkalommal főzött meleg étel (szilvásgombóc, rántott sajt, csirke nuggets, spenótos penne) vagy egyszerűbben elkészíthető ételfeleség pl. tejbedara, virsli, hot-dog, tükörtojás, illetve hideg étel, szendvics.

2.9. A rendkívüli események

A rendelkezésemre bocsátott iratok között 2022. január 1-je és 2022. június 29-e közötti időszakban „Bejelentés rendkívüli eseményről” elnevezésű adatlapot a Gyermekotthon nem töltött ki, 2022. június 30-ától a helyszíni vizsgálat ideig pedig 10 rendkívüli esemény történt.

2.10. Gyermekbántalmazás

A bántalmazásokat a Gyermekotthon az „Adatlap a gyermekbántalmazás vagy annak gyanújához jelentéshez” elnevezésű nyomtatványon rögzítette. 2022. január 1-je és 2022. december 31-e között a Gyermekotthonban 10 esetben történt bántalmazás. Ebből hat fizikai, illetve fizikai-érzelmi kortárs bántalmazás volt a Gyermekotthonon belül, melyek mindegyike kisebb verekedés lökdösődés, hátbaverés volt. Négy esetben történt rendőrségi feljelentés, ebből 3 esetben a bántalmazók 12-13 évesek voltak, egy bántalmazó pedig 16 éves volt. Egy 13 éves bántalmazó gyermek esetében, ahol a bántalmazott gyermek nem volt külsérelmi nyom, az adatlapon azt rögzítették, hogy rendőrségi feljelentést akkor tesznek, ha a bántalmazás bebizonyosodott. A gyermekek 4 esetben kaptak pszichés segítséget. További egy alkalommal a gondozott gyermekek a Gyermekotthon területén kívül verekedtek össze.

A vizsgált időszakban két kortárs szexuális abúzus történt a Gyermekotthonban. Az egyik esetben egy 12 és egy 13 éves fiú homoerotikus tevékenységet folytatott, az ügyben feljelentés történt, pszichológus nem foglalkozott velük. A másik esetben egy 15 éves fiú megerőszakolta a társát, a bántalmazót feljelentették, és azonnali gondozási hely változást kezdeményezett a gyámja, a bántalmazott fiatal pszichés segítséget kapott.

Egy adatlap rögzítette, hogy a gyermekfelügyelő rángatott, ellökött egy gondozott gyermeket, az ügyben feljelentés történt.

2023. február 17-én a gyermekjogi képviselő jelezte az intézmény vezetőjének, hogy több gyermek elmondása szerint az egyik gyermekfelügyelő fizikailag bántalmazta őket, és verbálisan is agresszív volt velük. Az intézményvezető az ügyben belső vizsgálatot rendelt el, ezzel egyidejűleg annak befejezéséig a gyermekfelügyelőt a munkavégzés alól felmentette, a gyermekvédelmi gyám rendőrségi feljelentést tett. A belső vizsgálat során meghallgatták a gyermekfelügyelő munkatársait, akik a gyermekek által elmondottakat nem tapasztalták, elmondásuk szerint a gondozott gyermekek szeretik a kollégát.

A gyermekfelügyelő állítása szerint soha nem bántotta a gondjaira bízott gyermekeket, időközben kérte a munkaviszonyának közös megegyezéssel történő megszüntetését, ugyanis a rendőrségi eljárás hosszabb folyamat, viszont annak végeredménye mindenképpen szükséges ahhoz, hogy folytathassa munkáját a gyermekvédelemben.

A meghallgatott gondozottak közül volt olyan, aki arról nyilatkozott, hogy bántotta őt a gyermekfelügyelő, de amikor a vélelmezett fizikai fenyegetések történtek nem jelezték senkinek. A gyermekek által elmondottak között voltak átfedések, de előfordulnak ellentmondások is. Az ügy kapcsán a pszichológus 2023. február 28-án – egyebek mellett – rögzítette a Gyermekotthonban a 2022 októberi munkába állása óta a helyi társas együttélés során szerzett tapasztalatait. Pozitívumként értékelte a gyermekekkel foglalkozók és a gondozottak közötti együttműködési szándék kölcsönös meglétét. Megítélése szerint a felek által elvárt végkimenetek esetén az adott történések kölcsönösen erősítik a gondozók és gondozottak közti személyes kapcsolatokat, előremutatólag hatnak a folyamatokban résztvevő felek mentális és fizikális egészségére. Álláspontja szerint a felmerülő gondok, bajok és problémák esetén az adott szituáció minden fél számára egyezsége törekvő módon kellene, hogy megoldódjon, erősíteni kellene a Gyermekotthonban tartózkodó felek közti kohéziót. Ezzel ellentétben a gondozottak által prezentált vélt, vagy valós, adott időben felmerülő problémák, viselkedésbeli határsértések kivételései nem minden esetben történnek a

gondozottak által értelmezhető, reális keretek között megoldható, orvosolható és kontrollálható módokon. Ezen történések a legtöbb szituációban részt vevő fél számára kezelhetetlennek minősülnek, mert sem a gyermekek által mutatott indulatkitörések, az általuk prezentált társadalmilag el nem fogadott viselkedési formák, sem pedig a nevelők által alkalmazható fegyelmezési módok nem bizonyulnak hatásosnak. Konkrétan nem vezetnek semmiféle tartós megoldásra a felmerülő problémák kezelésében, így az adott helyzetben az indulatok gyakorta tovább fokozódnak, ami tehetetlenséget szül a nevelőben, vérszemet a gondozottban, aki az eszköz nélküli gondozó sikertelenségét látva, önmaga és társai által is megerősítést kap a negatív cselekedete folytatására. Ez hosszútávon veszélybe sodorhatja az ellátás színvonalát, valamint a dolgozók mentális egészségét.

A pszichológus véleménye szerint mindaddig, amíg a 14 év alatti gyermekek tisztában vannak azzal, hogy tetteiknek semmiféle jogi, vagy egyéb következményei nem lehetnek, iskolába sem fognak járni, mert már vagy kirúgták onnan őket, vagy nem mennek el, mert úgy tartja a kedvük. Sokuk már napközben sem kel ki az ágyból éjszakába nyúlóan hangosan bulizik, vagy netezik, ha pedig a dolgozó kikapcsolja éjjelre a netet, megfenyegetik. A gyermekek gondozói félelmeit kihasználva azokkal manipulálják őket, a nőket pedig „kutyaszámba” veszik. Ebből következően ezeket a gyermekeket nevelni csak nagyon nehezen lehet, mely folyamatok során a dolgozók képesek olyan mentális károsodásokat szenvedni, amik következtében sokan a pályát elhagyni kénytelenek, ami viszont a jövőben a gyermekek integrációjában, nehezítő tényezőt jelent.

2.11. Szabadidős programok

A Gyermekotthonnak 2022-ben összesen 56 szabadidős programja volt, ezek közül 6 alkalommal táborozáson vettek részt. Több állandó szakkörük van, a horgász szakkörnek a speciális csoport minden gyermeke tagja, mely tanítja őket, hogy késleltessék dühkitöréseiket, fegyelmezettek maradjanak. Van Filmklub, Varró szakkör, Beauty nap, Kiugró, amelynek célja a gyermekek életre való felkészítése.

A Gyermekotthon az év elejétől igyekezett előre megtervezni a szabadidős programokat. A tanév ideje alatt a hétvégékre koncentráltak egynapos kirándulásokkal, kézműves programokkal, a nyári időszakra pedig a táborozásokon kívül házi tematikus táborokkal készültek.

2.12. Értekezletek

A Gyermekotthonban 2022. január 1-től a helyszíni vizsgálat idejéig 12 alkalommal hívtak össze csoport, pedagógus, vagy szakellátó értekezletet. Az elektronikus levelezés szerint a meghívókat az Intézmény telephelyeire, vagy az érintett munkatársaknak címezték.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja szerint az alapvető jogok biztosá – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint a hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár, feltéve, hogy a rendelkezésre álló

közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthont nyújtó ellátás biztosítása állami feladat, a gyermekvédelmi szakellátás intézményei tehát közszolgáltatást végeznek, így a tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatálybalépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikkében, XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, valamint XVI. cikk (1) bekezdésében és a XX. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, a 67. § (1) bekezdésének, a 70/D. § (1) bekezdésében és a 70/F. § (1)-(2) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, oktatáshoz való jog, valamint a gyermekek jogainak védelme, a testi és lelki egészséghez való jog tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, jelentős tartalmi ártértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybírósági gyakorlat továbbra is relevánsnak tekintendő. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek*, működésüket tekintve *kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára*.

Az irányadó alkotmánybírósági tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény *a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége*: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy *a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az alapjogok valódi érvényesülését képes kiüresíteni, megbénítani (azaz komolyan befolyásolni) a szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félretétele, figyelmen kívül hagyása. Mindebből az is következik, hogy jogállamot csak jogállami eszközökkel lehet szolgálni, az egyes jogsértésekre csak jogállami módon, a jogszabályi rendelkezések, az eljárási garanciák maradéktalan betartása mellett, az arra feljogosított szerveknek kell választ adnia.

2. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden *magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja*. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként *valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez*. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető *alapfokú oktatással* biztosítja.

3. *A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti*. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre,

születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államaként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésre, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására.

Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a *gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra kötelez*. Az Egyezmény 3. cikk 3. pontja szerint a részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen az illetékes hatóságok által megállapított szabályoknak, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint ezek személyzeti létszámával és szakértelmével, továbbá a megfelelő ellenőrzés meglétével kapcsolatban. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti. Az Egyezmény 24. cikk 3. pontja szerint a részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.

4. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkori teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet.

Az Alkotmánybíróság több határozatában értelmezte a testi és lelki egészséghez való jog tartalmát és korlátozhatóságát és kimondta, hogy alapvetően nem alanyi jogként, hanem alkotmányi követelményként értelmezendő: az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az AB gyakorlata utal arra is, hogy az államnak e jog megvalósulása érdekében meghatározott, *az egészségügyi intézmények és orvosi ellátás megszervezésére irányuló kötelezettsége annyit feltétlenül jelent, hogy az állam köteles megteremteni egy olyan intézményrendszer működésének a garanciáit, amely mindenki számára biztosítja az egészségügyi szolgáltatások igénybevételi lehetőségét: vagyis a szolgáltató intézmények hiánya miatt senki ne maradjon ellátatlanul.* Az Alkotmánybíróság gyakorlatában továbbá „az emberi méltóság lényeges tartalma” töltötte meg az egészséghez való jognak az alanyi oldalát tartalommal. Az Alkotmánybíróság ennek alapján fenntarthatónak tartotta az egészséghez való jog korábbi alkotmánybírósági értelmezését. (Lásd a 109/2008. (IX. 26.) AB határozatot, emellett lásd különösen 56/1995. (IX. 15.) AB határozat, 37/2000. (X. 31.) AB határozat indokolását)

III. Az ügy érdemében

Az elrendelt helyszíni vizsgálat elsődlegesen a panaszbeadványban foglaltak, így a gyermekbántalmazásra, a szakdolgozók gyermekek részére történő alkohol és cigaretta vásárlására, valamint az intézményi megbeszéléseken, szakellátói értekezleteken résztvevők körére fókuszált. Indokoltnak tartottam az AJB-1463/2021. számú jelentésben megfogalmazott (a tárgyi feltételek javítására, a szakmai létszámminimum és a képesítési előírások jogszabálynak megfelelő biztosítására, a kortársbántalmazás megakadályozására, a gondozott gyermekek engedély nélküli eltávozásainak csökkentésére, a dohányzásról leszoktató programok szervezésére, valamint az étlapok pontosítására vonatkozó) javaslataim teljesülésének ellenőrzését is. Ezen túl jelentésem kitér a Gyermekotthonban végzett helyszíni vizsgálat, illetve a dokumentumelemzés nyomán feltárt további, az érintett gyermekek jogainak érvényesülésével összefüggő körülményekre is.

1. A működtetői ellenőrzés kapcsán

A Kr. 3. § (1) bekezdése szerint a Kormány a Gyvt. alkalmazása során működést engedélyező szervnek a fővárosi és vármegyei kormányhivatalt jelöli ki. A Kr. 36. § (1) bekezdés a) pontja szerint a működést engedélyező szerv otthont nyújtó ellátás esetén a teljes körű ellátás, utógondozói ellátás esetén az utógondozás és a szükség szerinti ellátás megvalósulását *legalább évente hivatalból köteles ellenőrizni*. A rendelkezésemre álló információk szerint a kormányhivatal az utóbbi években nem folytatott ellenőrzést a Gyermekotthonban. Figyelemmel arra, hogy a koronavírus-világjárvány elleni egyes védelmi intézkedések megszüntetéséről szóló 77/2022. (III. 4.) Korm. rendelet 2022. március 7-ei hatállyal a koronavírus-világjárvány elleni egyes védelmi intézkedéseket megszüntette, így az ellenőrzés ezt követő elmaradása nem indokolható.

Megállapítottam, hogy a működést engedélyező szerv jogszabályban rögzített ellenőrzési kötelezettségének elmulasztása a jogbiztonság követelményébe ütközik, továbbá felveti a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek védelemhez fűződő jogának sérelmét is.

2. A gondozott gyermekek elhelyezése, a Gyermekotthon kialakítása, a tárgyi működési feltételek biztosítása tekintetében

A gyermekotthonok elhelyezési feltételeiről az NM rendelet 124. §-a rendelkezik. Eszerint a gyermekotthonnak legalább 12, de legfeljebb 48 fő ellátására alkalmasnak kell lennie. A gyermekotthonban a gondozott gyermek nevelését, gondozását a szakmai programban meghatározott elvek szerint kialakított kisközösségekben (csoportban) kell biztosítani. Egy csoportban legfeljebb 12 fő helyezhető el. A 12 fős csoportban egyidejűleg legfeljebb 1 fő kettős szükségletű, 1 fő speciális szükségletű vagy 4 fő különleges szükségletű gyermek helyezhető el. Kettős szükségletű, speciális szükségletű, különleges szükségletű gyermek elhelyezése esetén a csoport létszáma csökkenthető. A csoport kialakításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a csoportok nemek és életkorok szerint vegyes összetételűek legyenek, kivéve, ha ez nem szolgálja a gondozott gyermek egészséges személyiségfejlődését. A fentiekől kizárólag az érintett gyermekek érdekében lehet eltérni. Testvéreket csak kivételesen indokolt esetben lehet különböző csoportban elhelyezni.

Az NM rendelet 126. § (5) bekezdése szerint a gyermekotthon speciális csoportjában legfeljebb 8 fő helyezhető el úgy, hogy az egyes csoportokon belül csak azonos nemű gyermekek helyezhetők el. Az NM rendelet 128/A. § (1a) bekezdése a gyermekotthon különleges csoportjában elhelyezhető gyermekek számát 10 főben maximálja. A 10 fős csoportban legfeljebb 1 fő kettős szükségletű gyermek helyezhető el.

A csoport számára önálló lakóteret kell biztosítani, amely hálósobákból, közös nappali szobából, konyha/étkezőből, fürdőszobából és nemenkénti illemhelyekből áll, a mindennapi életvitelhez szükséges bútorokkal, berendezési tárgyakkal, eszközökkel felszerelt. A hálósobában legfeljebb 4 gondozott gyermek helyezhető el, a minimálisan biztosítandó lakóterület-igény gyermekenként 12 négyzetméter. A több csoport elhelyezésére szolgáló gyermekotthonban ki kell alakítani sportolásra alkalmas termet, illetve udvart, a látogatók fogadására alkalmas helyiséget, a terápiás célú foglalkozásokhoz, korrepetáláshoz szükséges csoportszobát. A gyermekotthoni csoportban a gondozott gyermekekkel foglalkozó munkatársak számára a csoport lakóteréhez kapcsolódó önálló helyiséget kell biztosítani, ahol a gyermekkel szükségessé váló egyéni beszélgetéseket lefolytathatja, adminisztrációs feladatait végezheti, és éjszaka tartózkodhat.

A helyszíni bejárás tapasztalatai, valamint a rendelkezésekre álló dokumentumok szerint a tárgyi és elhelyezési feltételek eleget tesznek a jogszabályi előírásoknak, a csoportok berendezése, felszerelése a gondozott gyermek életkorának megfelelt.

Mindebből következően gondozott gyermekek elhelyezése, a Gyermekotthon kialakítása, valamint tárgyi működési feltételei tekintetében alapvető joggal összefüggő visszásságot nem állapítok meg.

3. A Gyermekotthon személyi feltételei kapcsán

A Gyermekjogi Egyezmény deklarálja annak szükségességét, hogy a gyermekekkel foglalkozó és védelmet biztosító intézmények a feladatellátáshoz *megfelelő létszámmal és szakértelemmel rendelkezzenek, mindezt a hatályos jogszabályok töltik meg tartalommal.*

A gyermekotthon létszámminimum normáit az NM rendelet 1. számú mellékletének II.2. pontja tartalmazza. Eszerint a gyermekotthonban (maximum 48 férőhely, maximum 12 gyermek/csoport) 1 fő intézményvezetőt, 1 fő gyermekotthon vezetőt, gyermekcsoportonként 1 fő nevelőt, 1 fő gyermekvédelmi asszisztent, 3 fő gyermekfelügyelőt kell alkalmazni, azzal, hogy ha a nevelők száma magasabb, a gyermekfelügyelők és a gyermekvédelmi asszisztensek száma csökkenthető, de a csoportonként alkalmazott szakdolgozók száma 5 fő alá nem csökkenhet. A gyermekotthon speciális csoportjában további 1 fő nevelő, vagy gyermekfelügyelő alkalmazását írja elő a jogszabály.

A gyermekotthonokban 40, illetve 48 gyermekre 1 fő pszichológus vagy pszichológiai tanácsadót, 1 fő növendékügyi előadót vagy gyermekvédelmi ügyintézőt, 1 fő gyógypedagógust, fejlesztőpedagógust vagy nevelőt kell alkalmazni.

A rendelkezésekre álló adatok szerint az 1. számú, átlagos szükségletű gyermekeket ellátó csoportban a jogszabályban meghatározott minimumlétszám felett egy 1 fő dolgozott. A 2. számú csoportban 1 nevelő, 2 gyermekfelügyelő és 2 gyermekvédelmi asszisztens látta el a feladatot. A 3. számú speciális csoportban 5 fő, a 4. számú ugyancsak speciális csoportban 4 fő dolgozott. A két speciális csoportban 3 álláshely betöltetlen volt.

A gyermekotthonban magasabb vezető, illetve vezetőként dolgozók *képesítési előírásait* az NM rendelet 2. számú melléklete I. részének 2. pontja tartalmazza.² Az intézmény vezetőjének és a helyettesének képzettsége a jogszabályi előírásnak megfelelt. A dolgozók szakképzettségéről az NM rendelet 2. számú melléklete II. részének 2. pontja rendelkezik.³ A megbízott gyermekotthon vezető és a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző

² **Magasabb vezető/vezetői beosztás betöltéséhez** felsőfokú szociális szakképzettség, pedagógus szakképzettség, teológus, szociológus, pszichológus vagy mentálhigiénés szakképzettség szükséges. Magasabb vezető/vezető lehet továbbá gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó, jogi szakokleveles családvédelmi tanácsadó, szociális szakigazgatás-szervező szakirányú szakképzettséggel rendelkező: jogász, igazgatásszervező, közigazgatás-szervező, közigazgatás szociálpolitikai szakon, népművelő, művelődésszervező, kulturális közösségsszervező, védőnő, okleveles pasztorális tanácsadó/okleveles pasztorális tanácsadó és szervezetfejlesztő szakember vagy szociális menedzser oklevéllel rendelkező: védőnő, okleveles pasztorális tanácsadó/okleveles pasztorális tanácsadó és szervezetfejlesztő szakember is.

³ Gyermekotthonban **nevelőként** foglalkoztatható csecsemő- és kisgyermeknevelő, óvónő, óvodapedagógus, pedagógus szakképzettségű, pedagógia szakos bölcsész (MA, MSc), felsőfokú szociális szakképzettségű, pszichológus, viselkedéselemző, mentálhigiénés szakképzettségű, teológus, szociológus; szociális munkás, szociálpedagógus vagy pszichológus végzettséggel rendelkező okleveles kriminológus munkatárs.

Gyermekvédelmi asszisztensként dolgozhat akinek gyermekotthoni asszisztens (OKJ), gyermek- és ifjúsági felügyelő I. (OKJ), gyógypedagógiai asszisztens (OKJ), mentálhigiénés asszisztens (OKJ), pedagógiai asszisztens (OKJ), pedagógiai és családsegítő munkatárs (OKJ), gyógypedagógiai segítő munkatárs (OKJ) vagy szociális asszisztens (OKJ), szociális és gyermekvédelmi szakasszisztens, szociális és mentálhigiénés szakgondozó, pedagógiai munkatárs (pedagógiai asszisztens), pedagógiai munkatárs (gyógypedagógiai asszisztens) végzettsége van.

A **gyermekfelügyelői** beosztás betöltéséhez a következő végzettségek szükségesek: gyermek- és ifjúsági felügyelő II. (OKJ), dajka (OKJ), gyermek- és ifjúsági felügyelő (OKJ), óvodai dajka (OKJ), gyógypedagógiai

szakképzettségének megszerzése a helyszíni vizsgálat idején folyamatban volt. A nevelői beosztásban dolgozók és a pszichológusok végzettsége a jogszabályi előírásoknak megfelelt. A fejlesztőpedagógusi munkakörben foglalkoztatott munkatárs fizika-biológia szakos tanár, akinek a végzettsége a speciális csoportokban ellátott gyermekekre felel meg.

A 4 fő képesítés nélküli gyermekfelügyelő képzésre kötelezett. A szakdolgozók közel negyedének a munkaviszonya 2022 szeptembere után kezdődött.

Az NM rendelet 2017. július 1-jétől hatályos 126. § (10) bekezdése szerint speciális gyermekotthonban, speciális lakásotthonban és a gyermekotthon speciális csoportjában szakmai munkakörben foglalkoztatott személyes gondoskodást nyújtó személynek a foglalkoztatása megkezdésétől számított 6 hónapon belül speciális gyermekotthoni feladatellátásra felkészítő képzésen kell részt vennie. Az egyik speciális csoport nevelője, a másik speciális csoport egyik képzésre kötelezett gyermekfelügyelője nem vett részt a felkészítő képzésen. A gyermekfelügyelő munkaviszonya 6 hónapnál régebben kezdődött, a nevelő 2022 októberében állt munkába.

A Gyermekotthon két speciális csoportjában a helyszíni vizsgálat idején a csoportonként engedélyezett 8-8 főnél kevesebb gyermeket, csoportonként 3-3 gyermeket helyeztek el, erre a létszámra a szakmai létszám elegendő. Az egyik speciális csoport felújítása a helyszíni vizsgálat idején folyamatban volt, a kivitelezés után azonban a csoportok létszámának feltöltése várható.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a 3. és 4. számú speciális csoportoknál nem teljesül a jogszabályi létszámkövetelmény, továbbá egy 6 hónapnál régebben az egyik speciális csoportban dolgozó munkatárs nem vett részt speciális gyermekotthoni feladatellátásra felkészítő képzésen, amely így a jogbiztonság követelményét sérti, illetve az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasság közvetlen veszélyét keletkezteti. Megállapítható az is, hogy a szakdolgozói létszám állandóságának biztosítására a 2022 szeptemberétől vezetői feladatokat ellátó intézményvezető törekszik, ami a Gyermekotthonban elhelyezett gyermekek állandósághoz és biztonságot nyújtó ellátáshoz fűződő joga érvényesüléséhez – figyelemmel arra, hogy mindez szoros összefüggésben áll a védelem és gondoskodás jogának érvényesülésével – elengedhetetlen.

4. A tankötelezettség és a gyermekek oktatáshoz fűződő jogának érvényesülése tekintetében

A gyermekek tankötelezettségéről az Nkt. 45. § (1) bekezdése rendelkezik: Magyarországon – az e törvényben meghatározottak alapján – minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni. Az Nkt. 45. § (3) bekezdése szerint a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a 16. életévét betölti. Az Nkt. 45. § (5) bekezdése értelmében a tankötelezettség alapvetően iskolába járással teljesíthető, azonban ha a tanuló egyéni adottsága, sajátos helyzete indokolja, és a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából előnyös, a tankötelezettség teljesítése

asszisztens (OKJ), gyermekotthoni asszisztens (OKJ), kisgyermekgondozó, -nevelő (OKJ), gyermek- és ifjúsági felügyelő, szociális és gyermekvédelmi szakasszisztens, szociális és mentálhigiénés szakgondozó, pedagógiai munkatárs (pedagógiai asszisztens), pedagógiai munkatárs (gyógypedagógiai asszisztens).

Növendékügyi előadó jogász, igazgatásszervező, közigazgatás-szervező szociális szervező, humánszervező, személyügyi szervező, felsőfokú szociális szakképzettség, pedagógus szakképzettség, teológus, szociológus, okleveles kriminológus lehet.

Pszichológus pszichológus, pszichiáter, **pszichológiai tanácsadó** mentálhigiénés szakképzettség, viselkedéselemző végzettséggel dogozhat.

A gyógypedagógus munkakör betöltéséhez gyógypedagógus végzettség szükséges.

Fejlesztőpedagógus gyógypedagógus; konduktor; speciális gyermekotthonban, speciális lakásotthonban, gyermekotthon speciális csoportjában tanító, tanár; gyógypedagógia-tanár; pedagógia-tanár; művészetterapeuta; szociálpedagógus végzettségű munkatárs lehet.

céljából határozott időre egyéni munkarend kérelmezhető. Az Nkt. 46. § (1) bekezdése – egyebek mellett – a tanuló kötelességeként rögzíti a kötelező és a választott, továbbá általános iskolában a tizenhat óráig tartó egyéb foglalkozásokon és szakmai gyakorlatokon való részvételt, továbbá, hogy – rendszeres munkával és fegyelmezett magatartással, képességeinek megfelelően – tegyen eleget a tanulmányi kötelezettségének. Az NM rendelet 84. § (4) bekezdés ad) pontja alapján *az ellátást nyújtó gondoskodik arról, hogy a gondozott gyermek hozzájusson a korának és képességeinek megfelelő oktatáshoz, szakképzéshez, továbbá a tanulmányi lemaradásai megszüntetéséhez szükséges segítséghez, illetve azokhoz a feltételekhez, amelyek biztosítják tehetsége, képességei megfelelő kibontakoztatását.*

A Gyvt. 86. § (1) bekezdése a *gyermekvédelmi gyám kötelességeként* nevesíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének, nevelésének figyelemmel kísérését és segítését, valamint a gyermek teljes körű ellátásának megvalósulásának ellenőrzését. *Kötelezettsége ezen belül a gyermek oktatását biztosító nevelési-oktatási intézményekkel való kapcsolattartás, iskolai előmenetel, magatartás figyelemmel kísérése.*

Legutóbb az AJB-374/2023. számú jelentésben kifejtettek szerint külön, tételes jogszabályi rendelkezés hiányában is *egyértelmű követelmény, hogy a gyermekvédelmi gyámnak tudomással kell bírnia gyámoltja iskolai mulasztásáról.* Felmerül ugyanakkor az a kérdés, hogy a már nem tankötelezett, de tanulói jogviszonnyal rendelkező, vagy akár a tankötelezett gyermeket a gyermekvédelmi szakemberek milyen eszközökkel tudják *a tankötelezettségük teljesítésére ösztönözni.* Az eszköztelenségről a Gyermekotthon pszichológiai tanácsadója is beszámolt.

Álláspontom változatlan a tekintetben, hogy a családi gondoskodást nélkülöző gyermek számára, aki a család támogatására jellemzően az intézményes ellátás megszűnését követően sem számíthat, a tanulás, illetve szakképzettség szerzése az egyetlen lehetőség a kitörésre, az önálló életvitel, a munkavállalás vagy a továbbtanulás lehetőségének a megteremtésére. Az oktatásban való folyamatos, kontrollmechanizmusokkal ellenőrzött részvétel biztosítja a gyermek legjobb érdekének védelmét akkor is, ha mindezt még nem képes vagy nem szeretné felismerni.

A rendelkezésemre álló adatok szerint a tanköteles korú gyermekek mindegyikének és további 7, már nem tanköteles korú gyermeknek van tanulói jogviszonya, a 20 napot meghaladóan távollévő gyermek közül 3 tanköteles korú. A pszichológus beszámolójában utalt arra, hogy a 14 éven aluli gyermekek közül többen nem motiváltak és nem is motiválhatók az iskolába járásra. Aggályos, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekeket a helyi általános iskola nem szívesen fogadja, és a helyszíni vizsgálat idején 3 gyermek esetében magatartási problémák miatt iskolaváltás volt folyamatban.

Az állandó ombudsmani gyakorlat szerint a gyermekotthonokban az oktatásban való részvételtől való kimaradás alkalmas arra, hogy a rendszeres napirendet felborítsa, és napi többletfeladatokat jelent a nevelők számára. A nem gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermek esetén mindez önmagában a törvényes képviselők felelősségének vizsgálatát eredményezné, velük szemben akár szankció kiszabását alapozná meg. Azon gyermekek esetében, akik életéért, sorsáért, boldogulásáért bármely okból az állam felel, *ez a védelmi szint és felelősség nem lehet alacsonyabb,* éppen ellenkezőleg: az Egyezmény és a magyar alapjogi gyakorlat is az állam felé *fokozottabb elvárásokat* fogalmaz meg, melyet összefoglalóan különleges védelem és segítség biztosításának nevezünk.

Álláspontom szerint a gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek, felelőssége, hogy a gondjaikra bízott tanköteles korú gyermekek a tankötelezettségüknek eleget tegyenek, tanulmányaikhoz segítséget kapjanak. Kiemelten fontosnak tartom a már nem tanköteles korú gyermekek tanulásra ösztönözését is. Az oktatási intézményeknek pedig kiemelt felelőssége van az oda járó szakellátott gyermekek beilleszkedése, tanulmányi munkája segítése tekintetében. Mindezek hiányában sérül az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz, valamint oktatáshoz való joga, továbbá nem egyeztethető össze a családi

környezetétől megfosztott gyermeknek az állam különleges védelmére és segítségére való jogával, a nemzetközi jogi kötelezettségekkel és alkotmányos szabályokkal.

5. Az engedély nélküli távollétek kapcsán

A rendelkezésekre álló adatok szerint a helyszíni vizsgálat idején a gyermeke 30,76 százaléka volt engedély nélkül távol. Közülük egy gyermek közel két éve, egy másik pedig majdnem 1 éve van szökésben, ő mindössze 1 napot tartózkodott a Gyermekotthonban. Nincs információm arról, hogy a 2021. februári ombudsmani vizsgálatot követően történt-e intézkedés az engedély nélküli eltávozások csökkentése érdekében.

Az engedély nélküli eltávozások száma továbbra is aggodalomra ad okot a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülésében.

6. A Gyermekotthonban történt kortárs és nevelői bántalmazásokkal összefüggésben

Az Egyezmény 19. cikke szerint a részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy *megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától* mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll. E védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükségesek szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is. Az Egyezménnyel összhangban a Gyvt. 6. § (5) bekezdése a gyermeknek a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez való jogát rögzíti. A gyermekek egymás közti bántalmazása kapcsán fontos utalni Btk. 16. §-ára, amely szerint – a törvényben nevesített súlyos bűncselekmények kivételével – nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizenegyedik életévét nem töltötte be.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai, a meghallgatott gyermekek és szakdolgozók, valamint az áttanulmányozott adatlapok nem igazolták a gondozott gyermekeket a szakdolgozók részéről érő, rendszeres fizikai és lelki bántalmazást. Ellenben a rendelkezésekre bocsátott adatlapok szerint a Gyermekotthonban 2020-ban regisztrált 10 bántalmazásból 6 (60 %) a gondozott gyermekek egymás közötti kisebb verekedése, lökdösődése, hátbaverése volt. Az érintett gyermekek 4 esetben nem kaptak pszichés segítséget. Rendőrségi feljelentés 4 esetben történt, amelyből 3 esetben a bántalmazók nem töltötték be a 14. életévüket.

A gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben, nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben ellátott gyermekek és fiatal felnőttek bántalmazási eseteinek kivizsgálására és kezelésére vonatkozó intézményi, fenntartói és ágazati módszertan⁴ (a továbbiakban: módszertani útmutató) a gyermekbántalmazás felismerése és kezelése során követendő feladatok körében azt rögzíti, hogy a gyermekotthonnak a rendőrséget, a mentőszolgálatot, egyéb hatóságokat (pl. a katasztrófavédelmet) *szükség szerint* kell értesíteni. A módszertani útmutatóban foglaltak is azt erősítik meg, hogy a gyermekek közötti konfliktusok kezelésekor nem automatikus a más hatóságok, így különösen a rendőrségi eljárás kezdeményezése. A módszertani útmutató azonban nem nyújt segítséget annak

⁴ 5170-2/2018/64E264AM - Tegyesz

megítélésére, hogy a rendőrség bevonása mely esetekben indokolt.

Álláspontom szerint a gyermekvédelmi szakellátás intézményeiben élő gyermekek esetében *a bántalmazás bármely formája elleni védelem, a bántalmazások megelőzése az ellátást nyújtó intézményben dolgozó szakemberek kötelessége.* A már bekövetkezett bántalmazások súlyától és jellegétől függően a szükséges lépések – így az érintettek értesítése, a bántalmazó, bántalmazott pszichés megsegítése, azonnali gondozási hely változásának kezdeményezése, belső vizsgálat elrendelése, a bántalmazó szakdolgozó munkaviszonyának megszüntetése, bűncselekmény elkövetése esetén feljelentés – megtétele. A gyermekek egymás közötti kisebb verekedése azonban nem bűncselekmény, ezekben az esetekben a feljelentés megtétele, a bántalmazó gyermek kriminalizálása – különös tekintettel a még büntethetőségi korhatárt be nem töltött gyermekek tekintetében – indokolatlan, visszatartó ereje nincs.

Álláspontom szerint a fent vázolt esetekben a szakemberek érintett gyermekkel való foglalkozása, szükség esetén külső szakemberek segítségének igénybevétele a célravezető, ennek hiányában nem érvényesülhet a gyermek legjobb érdekét képviselő eljárás. A Gyermekotthon gyakorlatában az indokolatlan feljelentések, hatósági eljárások kezdeményezése, a módszertani útmutató hiányosságai összességében gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoznak.

7. A gyermekek dohányzása, alkoholfogyasztása kapcsán

Az Egyezményben foglaltakkal összhangban a Gyvt. 6. § (4) bekezdése tételesen kimondja, hogy a gyermeknek joga van az egészségére káros szerek elleni védelemhez, *e körbe pedig a dohányzás az alkoholfogyasztás egyértelműen besorolható.*

A korábbi vizsgálataimat lezáró jelentéseimben⁵ kifejtett álláspontom változatlan a tekintetben, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek esetében a védelemhez és gondoskodáshoz fűződő joguk érvényesítése állami feladat. Ennek része, hogy *a velük foglalkozó szakemberek felelőssége és kötelessége többek között a dohányzás káros következményeire való figyelemfelhívás, a prevenció, a függőség kialakulásakor a leszokáshoz való segítségnyújtás (különös tekintettel az esetleges kortárs, illetve az otthoni környezetre).*

A dohányzás minden intézményben⁶ – kiemelten a speciális ellátást nyújtó gyermekotthonokban, javítóintézetekben – *visszatérő és állandó probléma*, amit jelen vizsgálat tapasztalatai, a helyszínen kapott információk is egybehangzóan megerősítették. Egy gyermek elmondása szerint olyan is előfordult, hogy nevelő cigarettaadással próbálta iskolába járásra rávenni. A helyszínen kapott információk szerint a Gyermekotthonban az alkoholfogyasztás és a droghasználat nincs jelen.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a gyermekek Gyermekotthonban való rendszeres dohányzásának hallgatólagos tudomásulvétele alkalmas arra, hogy a gyermekek egészséghez való jogával összefüggő visszásságot okozzon.

Az AJB-416/2021. számú jelentésemben javasoltam a gyermek-és ifjúságvédelemért felelős miniszternek, hogy vizsgálja meg egy olyan komplex, a gyermekvédelmi szakellátásra kiterjedő szakmai támogató program létrehozásának lehetőségét, amely segítséget nyújtana az intézményeknek és az ott nevelkedő gyermekeknek a dohányzásról való hatékonyabb leszokásban. A szaktárca vezetője válaszában arról tájékoztatott, hogy az egyes gyermekvédelmi intézményekben megvalósuló dohányzás megelőzésére, illetve leszoktató programok koordinálása, intézményi alkalmazása érdekében kezdeményezi az Országos Korányi Pulmonológiai Intézetben működő Dohányzás Leszokást Támogató Módszertani

⁵ AJB-416/2021., és AJB-374/2023. számú jelentés

⁶ Pl. AJB-6373/2012., AJB-130/2016., AJB-299/2019. és AJB-416/2021. számú jelentések

Központ és a gyermekvédelmi intézmények fenntartóinak együttműködését. Az AJB-374/2023. számú jelentésemben tájékoztatást kértem az együttműködés megvalósulásáról. A szaktárca válasza szerint a köznevelési intézményekben biztosított dohányzás megelőzésére irányuló programok a gyermekvédelmi intézményekben is elérhetők, ezentúl a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság a megelőzésre és a leszoktatásra irányuló szakmai munka támogatása érdekében minősített szakmai továbbképzést is biztosít.

Mindezek alapján a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek dohányzásról való leszoktatásának elősegítése érdekében újabb intézkedés megtételét nem tartom indokoltnak.

8. Az étlapok és a gondozott gyermekek étkeztetése kapcsán

Kiemelten fontosnak tartom a gyermekek életkorának megfelelő egészséges táplálkozás biztosítását a gyermekvédelmi szakellátás rendszerében. Vizsgálatom során figyelemmel voltam a 37/2014. EMMI rendelet főbb táplálkozási előírásaira, amelyet az ombudsmani gyakorlat alapján a gyermekek egészséges étkeztetésének garantálásához zsinórmértéknek tekintek, így különösen arra, hogy a korosztályuknak megfelelő kalóriatartalmú egészséges ételekhez hozzá kell jutniuk.

A 37/2014. EMMI rendelet 7. §-a meghatározza a naponta biztosítandó élelmiszereket, élelmiszercsoportokat, illetve korlátozásokat és tilalmakat, és azokat az ételeket, amelyek biztosítása kiemelt fontosságú az egészséges táplálkozásban. Mindezek alapján *egész napos étkeztetés* esetén az egy főre biztosítandó legalább *négy adag zöldség* – ide nem értve a burgonyát – vagy gyümölcs, ezekből legalább egy adag nyers formában, három adag gabona alapú élelmiszer, melyből legalább egy adagnak teljes kiőrlésűnek kell lennie. Tíz élelmezési nap alatt összesen, egész napos étkeztetés esetén *egy főre 5 liter tej* vagy ennek megfelelő mennyiségű kalciumtartalmú tejterméket ír elő, napi háromszori étkezés szolgáltatása esetén egy főre 3 liter tej vagy ennek megfelelő mennyiségű kalciumtartalmú tejtermék biztosítandó. A 37/2014. EMMI rendelet 14. § (1) bekezdése meghatározza azokat az élelmiszereket is, amelyeket *nem lehet felhasználni 18 év alatti korcsoport számára, így pl. koffeintartalmú italt, tea, illetve a kakaó kivételével.* Továbbá e rendelet 14. § (3) bekezdése értelmében pedig édesség önállóan ebédként nem adható. *Egyéb étkezésként kizárólag a legalább 1/3 rész gyümölcsöt vagy 1/3 rész tejet vagy tejterméket tartalmazó édesség adható.*

A korosztályok szerint *ajánlott napi kalóriaszükségletet* a 37/2014. EMMI rendelet 3. melléklete rögzíti, így egész napos ellátás esetén a 7-10 éves korosztályban 1700-2000, a 11-14 korosztályban 2000-2400, míg a 15-18 évesek körében 2000-2600 kcal/nap/fő biztosítandó. Amennyiben napi háromszoros étkezési szolgáltatásra kerül sor, akkor 7-10 éves korosztályban 1100-1320, a 11-14 korosztályban 1300-1550, míg a 15-18 évesek körében 1300-1700 kcal/nap/fő biztosítandó.

A kapott étlapokat áttekintve megállapítottam, hogy kevés zöldség és gyümölcs, tej, étel kerül a gyermekek elé. Tekintettel arra, hogy az étlapok egyike sem tartalmaz tápanyagszámításokat, így nem dönthető el, hogy a gondozott gyermekek a korosztályuknak megfelelő mennyiségű energiaszükséglethez hozzájutnak-e, valamint az elfogyasztott élelmiszerek minősége és mennyisége megfelel-e az egészséges táplálkozás követelményeinek. Ezenkívül reggeli italként a gyermekek számára nem felhasználható élelmiszerként koffeintartalmú ital szerepel az étlapon, valamint kísértézek ételeként önmagában édesség jelenik meg.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a Gyermekotthonban nyújtott étkeztetés terén feltárt hiányosságok, a zsinórmértéknek tekintett előírásoknak való megfeleltetés ellenőrzésére alkalmatlan intézményi gyakorlat – annak ellenére is, hogy az intézmény számos intézkedést tett a gyermekek egészséges étkeztetésének biztosítására – alkalmas arra, hogy a jogbiztonság követelményét sértse, valamint a gyermekek védelméhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okozzon.

Összegzés

A korábbi ombudsmani vizsgálatot követően a gondozott gyermekek elhelyezésében, a Gyermekotthon kialakításában, valamint tárgyi működési feltételei tekintetében javulást tapasztaltam. A két speciális csoportnál azonban nem teljesült a jogszabályi létszámkövetelmény, továbbá két fő speciális csoportokban dolgozó munkatárs nem vett részt speciális gyermekotthoni feladatellátásra felkészítő képzésen, azonban a 2022 szeptemberétől vezetői feladatokat ellátó intézményvezető a szakdolgozói létszám állandóságának biztosítására törekszik.

A meghallgatott gyermekek és szakdolgozók által elmondottak, valamint az áttanulmányozott adatlapok nem igazolták szakdolgozók általi rendszeres bántalmazást. Aggályosak azonban a gyermekek egymás közötti kisebb verekedései, amelyek esetén több ízben előfordult, hogy a (bántalmazó és bántalmazott) gyermekek megsegítése helyett a 14. életévét még be nem töltött gyermeket feljelentették. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai, a helyszínen kapott információk egybehangzóan megerősítették a gondozott gyermekek rendszeres cigarettafogyasztását.

A Gyermekotthon számos intézkedést tett az ott nevelkedő gyermekek egészséges étkezésnek biztosítására, az étlap tervezésnél figyelembe veendő szempontok meghatározásával, a gyermekek étlap készítésébe való bevonásával, a kellően változatos ételsorok összeállításával, ugyanakkor az étlapok még a zsinórmértéknek tekintett előírásokkal nincsenek teljesen összhangban, különösen az eltérő korosztályú gyermekek eltérő mértékű tápanyagszükségletének megfelelő ételhez való hozzájutásának garanciáját biztosító tápanyag számítások hiányoznak.

A gyermekotthonban élő tanköteles korú gyermekek mindegyikének és további 7, már nem tanköteles korú gyermeknek van tanulói jogviszonya, ugyanakkor aggályos, hogy a 20 napot meghaladóan távollévő gyermek közül 3 tanköteles korú, akik esetében a tankötelezettség teljesítése kétséges, és arról a Gyermekotthon információkkal sem rendelkezik. A vizsgálat ismételten feltárta, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekeket a helyi általános iskola nem szívesen fogadja, és a helyszíni vizsgálat idején 3 gyermek esetében magatartási problémák miatt iskolaváltás volt folyamatban.

Az engedély nélküli távollétek kapcsán ismételten szükséges hangsúlyoznom, hogy gyermekvédelmi szakellátási intézményekben gyakori a gondozott gyermek engedély nélküli távolléte. A szakirodalom szerint⁷ a rendszerbántalmazás az a károkozás, amely a gyermeket éri azokon a programokon, vagy közpolitikán keresztül, amelyeknek a védelmet és a támogatást kellene nyújtaniuk. A rendszerbántalmazás egyik jellemzője a megfelelő ellátások és szolgáltatások jól szervezettségének és összehangolásának hiánya.

A gyermekvédelmi szakellátási intézményekben folytatott vizsgálataim tapasztalatai alapján⁸ – jellemzően a speciális és kettős szükségletű gyermekeket ellátó intézményekben – a gondozott gyermek engedély nélküli távolléte gyakori. A magasabb életkorban, 12 év felett szakellátásba vett gyermekek sokszor már be sem kerülnek a kijelölt gondozási intézménybe, vagy ott csak néhány napot töltenek. Mindebből következően a jellemzően több éves iskolai lemaradásuk pótolhatatlan, a fejlődésükhöz szükséges fejlesztéseket, terápiás foglalkozásokat nem tudják megkapni. A magasabb életkorban családjukból kiemelt gyermek esetében felmerül, hogy az intézkedés megfelelő időben történt-e, vagyis akkor, amikor a család az alapellátásban nyújtott segítségnyújtás ellenére sem volt képes a gyermek megfelelő fejlődéséről gondoskodni, azt súlyosan veszélyeztette.

⁷ Herczog Mária: Gyermekbántalmazás Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007. 223. o.

⁸ AJB-3444/2022 és AJB219/2023. számú jelentések

A gyermekvédelmi szakellátási intézményekben dolgozó szakemberek az intézménybe be sem kerülő, vagy ott mindössze néhány napot töltő gyermekekkel nem tudnak bizalmi kapcsolatot kialakítani, így az intézménynek nincs, nem is lehet megtartó ereje. A magasabb életkorban szakellátásba kerülő gyermekek többnyire többszörösen traumatizáltak, nagyon nehezen megközelíthetők, nem motiváltak arra, hogy elfogadják az intézményi szabályokat, az általuk nyújtott lehetőségeket. Több korábbi ombudsmani jelentés állapította meg az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot,⁹ amikor a vizsgált intézményekben a családjukból kiemelt, az állam gondoskodásában lévő gyermekek olyan körülmények között kénytelenek élni, amelyek nem jobbak, adott esetben még rosszabbak is, mint azon körülmények ahonnan kiemelték őket. Egyes intézményekben a megfelelő szakmai létszám, a szakképzettség hiánya, valamint a nagyarányú fluktuáció¹⁰, ugyancsak az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoz. Ezen hiányosságok gátjai az állandóság, érzelmi biztonság kialakulásának, a gyermekek inkább a „szabadságot” választják.

Intézkedéseim

A jelentésemben a feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

1. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet Módszertani Igazgatóságának vezetőjét, hogy
 - a) dolgozzon ki olyan módszertani útmutatót, amely a gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakembereket segíti a gondjaikra bízott gyermekek tanulásra ösztönözésben,
 - b) a kortársbántalmazások előfordulásakor a módszertani útmutatóban részletezze, hogy mely esetekben indokolt a rendőrségi feljelentés megtétele;
2. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján javaslom a Siófoki Tankerületi Központ vezetőjének, hogy a felügyelete alatt álló oktatási intézményeknek nyújtson segítséget a szakellátott gyermekek beilleszkedése, tanulmányi munkája tekintetében;
3. az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján javaslom a Somogy Megyei II. Rákóczi Ferenc Gyermekotthon igazgatójának, hogy
 - a) gondoskodjon arról, hogy az intézmény székhelyén működő Gyermekotthon két speciális csoportjában dolgozók létszáma megfeleljen a jogszabályi előírásnak, továbbá, hogy az ezen csoportokban dolgozó minden munkatárs vegyen részt speciális gyermekotthoni feladatellátásra felkészítő képzésen;
 - b) a gyermekek egymás közötti kisebb bántalmazásait követően, annak megelőzése érdekében, szükség esetén kezdeményezze külső szakemberek igénybevételével a gondozott gyermekek számára csoportfoglalkozások tartását, a szakdolgozók e téren való képzését;

⁹ AJB-276/2019., AJB-416/2021. és AJB-219/2023. számú jelentések

¹⁰ AJB-2875/2020., AJB-125/2021., AJB-219/2023. számú jelentések

- c) tegyen intézkedéseket a gondozott gyermekek egészségének védelme érdekében a dohányzásról való leszoktatás érdekében, ehhez kérje olyan szakemberek segítségét, akik mindezt megfelelő módszerekkel és támogatással segíthetik;
- d) a gyermekek étkeztetése érdekében tegyen további intézkedéseket, hogy a zsinórmértéknek tekintett egészséges táplálkozás valamennyi feltétele teljesüljön;

4. az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérem a Somogy Vármegyei *Kormányhivatal Szociális és Gyámhivatalának vezetőjét*, hogy tájékoztasson a Gyermekotthon ellenőrzése elmulasztásának okáról, az ellenőrzés tervezett időpontjáról.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos